

ประชาธิปไตยทางตรงสมัยใหม่กับการเมืองภาคประชาชน

นางอรณิชา รุ่งธิปานนท์
วิทยากรชำนาญการพิเศษ
กลุ่มงานบริการวิชาการ 1 สำนักวิชาการ

ความนำ

ประชาธิปไตย คือ รูปแบบการปกครองที่เชื่อในคุณค่าและความเท่าเทียมของบุคคล โดยมีประชาชนเป็นหัวใจสำคัญในการปกครอง อันหมายถึง “การปกครองที่เป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน”^{*} สำหรับรูปแบบของประชาธิปไตยที่รับรู้กันทั่วไปมีสองรูปแบบคือ ประชาธิปไตยทางตรง และประชาธิปไตยแบบตัวแทน แต่ในปัจจุบันด้วยเหตุผลเรื่องจำนวนประชากรที่มีมาก จึงไม่อาจนำประชาธิปไตยทางตรงของนครรัฐเอเธนส์มาใช้ได้ ดังนั้น การปกครองระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันจึงเป็นรูปแบบตัวแทนซึ่งปวงชนใช้อำนาจอธิปไตยผ่านผู้แทนที่ตนเลือกตามวาระ โดยผู้แทนและรัฐบาลจากประชาชนนั้น ใช้อำนาจในการบริหารประเทศเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมภายใต้หลักกฎหมายอย่างเสมอภาคกัน แต่การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้น ประชาชนจะต้องมีความเป็นพลเมือง (citizenship) และตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ไม่ใช่เพียงการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือปล่อยให้การบริหารปกครองประเทศเป็นธุระของสถาบันการเมืองในรูปแบบตัวแทนเท่านั้น

ประชาธิปไตยที่ก้าวหน้าจึงมีความคาดหวังกับประชาชนสูง โดยประชาชนจะต้องมีความเป็นพลเมืองที่ไม่เคียดแค้นจากสิ่งที่รัฐหยิบยื่นให้แต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่ต้องมีส่วนร่วม กล่าวคือ กล้าคิด กล้าทำ เสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จึงได้ปรับเปลี่ยนจากประชาธิปไตยแบบตัวแทนมาสู่ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือประชาธิปไตยทางตรงสมัยใหม่ โดยเป็นการนำกลไกประชาธิปไตยทางตรงมาใช้ในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน เพื่อให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดทิศทางของประเทศ รวมทั้งติดตามและตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ในขณะที่รัฐจะเปิดพื้นที่การเมืองสำหรับประชาชนอย่างกว้างขวาง มีการตรากฎหมายรองรับเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติมากยิ่งขึ้น

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาในระบบตัวแทน ที่ผู้แทน นักการเมือง และสถาบันการเมือง มักตัดสินใจและดำเนินการบนพื้นฐานอุดมการณ์และผลประโยชน์ของตนเองและคนเฉพาะกลุ่ม มากกว่าเพื่อคนส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้ความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อสถาบันการเมืองในระบบตัวแทนลดลง (ประชาธิปไตยทางตรงสมัยใหม่, ม.ป.ป., น. 2-3) จากบริบทของการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ที่ผู้บริหารประเทศและผู้แทนจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม จนเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้ง ความไม่ไว้วางใจของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมมาอย่าง

^{*} “government of the people, by the people and for the people” จากคำกล่าวสุนทรพจน์ของนายอับราฮัม ลินคอล์น อดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา

ยาวนาน ทำให้ประชาชนต้องหาทางออกด้วยการพึ่งพาตนเอง รวมทั้งเรียกร้องความเป็นธรรมและให้รัฐบาลใช้อำนาจบริหารประเทศไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนมากขึ้น จนถึงขั้นรวมตัวกันกดดันทางการเมือง เสนอตัวเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดแนวทางการใช้อำนาจในการบริหารประเทศ หรือในบางประเทศได้มีการพัฒนาเป็นพรรคการเมืองเพื่อเข้าไปทำหน้าที่ในรัฐสภาและเข้าร่วมรัฐบาลเพื่อคานอำนาจและผลประโยชน์กับนักการเมืองดั้งเดิมที่มีอภิสิทธิ์และมีกลุ่มทุนหนุนหลัง ดังเช่นประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย อาทิ สวีเดน และเดนมาร์ก ซึ่งมีพรรคการเมืองแนวสังคมนิยมประชาธิปไตยที่ได้รับเลือกเป็นรัฐบาลติดต่อกันอย่างยาวนาน หรือในสหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ที่มีพรรคแรงงานสามารถเอาชนะพรรคอนุรักษนิยมหรือพรรคเสรีนิยมเป็นครั้งคราวได้ และมีโอกาสเข้าไปดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม อาทิ การดำเนินนโยบายรัฐสวัสดิการเพื่อให้ประชาชนได้รับสิทธิประโยชน์อย่างทั่วถึงภายใต้เศรษฐกิจแบบทุนนิยม (สันติ ตั้งรพีพากร, 2551)

เมื่อประสิทธิภาพและความชอบธรรมของระบบการเมืองแบบตัวแทนมีข้อจำกัด จึงมีการทบทวนและสร้างการเมืองแบบใหม่ที่เน้นการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนคู่ขนานไปกับการเมืองเชิงสถาบัน เพื่อให้หนุนเสริมประชาธิปไตยแบบตัวแทน โดยเป็นการขยายการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชนในการใช้อำนาจในการออกกฎหมาย หรือการตัดสินใจในเรื่องสาธารณะโดยไม่ผ่านระบบตัวแทน ซึ่งสวีเดนและนิวซีแลนด์เป็นประเทศผู้บุกเบิกประชาธิปไตยทางตรงสมัยใหม่ขึ้น และได้แพร่หลายไปยังประเทศอื่น ๆ (ณรงค์ บุญสวยขวัญ, ม.ป.ป., น. 1; ประชาธิปไตยทางตรง, ม.ป.ป., น. 3-4)

การก่อเกิดการเมืองภาคประชาชนในประเทศไทย

ในกรณีของประเทศไทย ระบอบประชาธิปไตยที่ใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ได้สะท้อนให้เห็นปัญหาและข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบตัวแทน วัฒนธรรมอุปถัมภ์ โครงสร้างรวมศูนย์อำนาจ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การทุจริตคอร์รัปชัน และการใช้อำนาจรัฐโดยขาดการปรึกษาหารือหรือฉันทานุมติจากประชาชน ล้วนเป็นเหตุนำไปสู่การตอบโต้การใช้อำนาจรัฐ และการเคลื่อนไหวในลักษณะของการเมืองภาคประชาชน อาทิ การร้องทุกข์ การประท้วง และการตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐผ่านองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อลดการครอบงำของอำนาจรัฐไปพร้อม ๆ กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของฝ่ายประชาชน

การเมืองภาคประชาชนในประเทศไทยที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน อาจชี้ชัดได้ยากว่าเริ่มต้นเมื่อใด เนื่องจากการต่อสู้ของประชาชนที่ต่อต้านการใช้อำนาจรัฐนั้นมีมานานแล้ว อย่างไรก็ตาม มีการมองกันว่าการเคลื่อนไหวต่อสู้ของนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เปรียบเสมือนเป็นหมุดหลักของการเมืองภาคประชาชนของไทย แต่หากมองย้อนกลับไปในอดีตถึง พ.ศ. 2516 จะเห็นได้ว่าการเมืองภาคประชาชนได้เริ่มมีมาตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 โดยเป็นการนำเสนอแนวคิดสังคมนิยมและรัฐสวัสดิการ แต่แนวคิดเหล่านี้ก็ไม่ได้ก่อให้เกิดผลอย่างจริงจัง เนื่องจากผู้นำในยุคนั้น โดยเฉพาะกลุ่มทหารต้องการปกป้องผลประโยชน์ของพวกเขาเพียง ประกอบกับแรงกดดันจากมหาอำนาจที่ต้องการให้ไทยเป็นภาคีทางการเมืองและทางทหารเพื่อร่วมต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ จึงทำให้อำนาจในการบริหารปกครองประเทศอยู่ในมือของกลุ่มทหารมาอย่างยาวนาน ดังนั้น การเมืองในระบอบ

ประชาธิปไตยของไทยก่อนถึง พ.ศ. 2516 จึงดำเนินมาอย่างไม่ราบรื่น มีการแย่งชิงอำนาจเป็นระยะ ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และไม่ทำให้เกิดการเมืองภาคประชาชนแต่อย่างใด ฉะนั้น การเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเหตุการณ์ต่อเนื่อง จึงกลายเป็นจุดสำคัญของประสบการณ์และวิวัฒนาการของการเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยยุคใหม่ของไทย (สันติ ตั้งรพีพากร, 2551)

การเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยเต็มใบทั้งในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 รวมทั้งเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 ทำให้การเมืองการปกครองของไทยมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยเฉพาะเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ที่การเคลื่อนไหวของประชาชนนำไปสู่การปฏิรูปการเมืองและการสร้างประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในเวลาต่อมา อันจะเห็นได้ว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและการเมืองภาคประชาชนได้กลายเป็นเรื่องสำคัญที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และได้มีการขยายเพิ่มเติมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยมีเจตนารมณ์ให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกระดับด้วยวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งมีผลให้มีการร่างกฎหมายใหม่และปรับปรุงกฎหมายเดิมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

รัฐธรรมนูญกับการเมืองภาคประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มุ่งเน้นเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รวมทั้งการส่งเสริมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และการมีส่วนร่วมในการปกครอง โดยให้สิทธิแก่ประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย การเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การออกเสียงประชามติ และการมีส่วนร่วมในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เป็นต้น รัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ยังได้วางหลักเกณฑ์การกระจายอำนาจและการปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพ และบริหารจัดการชุมชนและท้องถิ่นของตนเองอีกด้วย อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างเต็มที่ และยังขาดการดูแลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอันจะทำให้เจตนารมณ์ของรัฐบาลเกิดผลอย่างแท้จริง (ถวิลวดี บุรีกุล และสตีเฟน ธนาธิโชติ, 2557, น. 371)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้พยายามแก้ไขข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญฉบับเดิม โดยเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เพิ่มความเข้มข้นในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และยกระดับเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนและกระบวนการคุ้มครอง สำหรับจุดเด่นประการหนึ่งของรัฐธรรมนูญฉบับ 2550 คือ การบัญญัติให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อเอื้อประโยชน์ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเข้มข้น อีกทั้งเพิ่มอำนาจทางการเมืองให้แก่ประชาชนให้มากกว่าที่เคยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 โดยมีการบัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงแยกไว้เป็นหมวดเฉพาะ และปรับปรุงให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชนทำได้ง่ายขึ้น ซึ่งได้แก่ การลดจำนวนขั้นต่ำของประชาชนในการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย จากจำนวน

50,000 คน เหลือเพียง 10,000 คน และการลดจำนวนชั้นต่ำของประชาชนในการเข้าซื้อที่ดินผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐ จากจำนวน 50,000 คน เหลือเพียง 20,000 คน รวมทั้งได้บัญญัติเรื่องสิทธิการออกเสียงประชามติ โดยแบ่งเป็นสองกรณี คือ กรณีหาข้อยุติ และกรณีให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรี นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับ 2550 ยังได้รับรองสิทธิของประชาชนในการเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรกอีกด้วย รวมทั้งกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานของท้องถิ่นเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระดับประเทศ

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญฉบับ 2540 และรัฐธรรมนูญฉบับ 2550 ได้ให้สิทธิและสร้างกลไกให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองอย่างมาก แต่การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับก็ยังไม่เกิดประสิทธิผลเท่าที่ควร ด้วยมีข้อจำกัดในการนำกฎหมายไปสู่การปฏิบัติ และประชาชนโดยทั่วไปยังไม่สามารถเข้าถึงโอกาสและช่องทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดได้ นอกจากนี้ การเมืองในบริบทของสังคมไทยก็มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งจะขอเสนอโดยสังเขป ดังนี้

1. ปัญหาเรื่องแนวคิดและการไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ความเคยชินกับวิธีการปกครองแบบเดิม ๆ ที่รัฐเป็นผู้ตัดสินใจ ทำให้ประชาชนไม่สนใจร่วมคิดร่วมทำ เพียงแต่รอการจัดสรรและยินยอมรับผลจากการตัดสินใจจากภาครัฐเท่านั้น ประกอบกับคนไทยมีนิสัยยินยอมง่าย ไม่ชอบความขัดแย้ง และไม่ชอบแสดงออก ทำให้ประชาชนไม่ตื่นตัวและไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง เมื่อรัฐบาลตัดสินใจและดำเนินการโดยปราศจากการปรึกษาหารือหรือรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย และผลที่ตามมาก่อให้เกิดความขัดแย้งสร้างความไม่เป็นธรรมต่อประชาชน ผู้ที่ได้รับผลกระทบจึงค่อยๆลุกขึ้นมาต่อสู้เมื่อต้องสูญเสียหรือได้ดทจนถึงที่สุดแล้ว (ถวิลวดี บุรีกุล และสตีธร ธนานิธิโชติ, 2557, น. 375)

2. ความล่าช้าในการดำเนินงานและการออกนโยบายของรัฐบาลที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

แม้รัฐธรรมนูญได้เปิดโอกาสและสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ประชาชน แต่ในบางเรื่องก็ยังมีคลุมเครือ มีการตีความต่าง ๆ กัน มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องล่าช้า และในบางเรื่องก็ไม่ได้มีการปรับปรุงหรือจัดทำกฎหมายใหม่ขึ้นมารองรับสิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ อย่างเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนไว้ เพื่อให้ประชาชนที่รวมตัวกันเป็นชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการ ใช้ประโยชน์ และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังไม่ได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยเรื่องดังกล่าว (ถวิลวดี บุรีกุล และสตีธร ธนานิธิโชติ, 2557, น. 375-376)

ในอีกประเด็นหนึ่งคือ นโยบายบางเรื่องของรัฐบาล โดยเฉพาะนโยบายประชานิยม ได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาการเมืองภาคประชาชน นโยบายที่เน้นการให้ของรัฐบาลทำให้

ประชาชนเคยชินกับการพึ่งพิงรัฐ ซึ่งเท่ากับเป็นการปิดกั้นการเรียนรู้แบบพลเมือง และลดบทบาทขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนในการพัฒนาทางเลือกอื่น ๆ และเป็นกระบอกเสียงให้แก่ประชาชน

3. ปัญหาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองและความไม่พร้อมของประชาชน

วัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมโดยอ้อมเป็นพื้นฐานของวิถีชีวิตทางการเมืองของพลเมือง และเป็นรากฐานของการจัดระเบียบทางการเมือง ดังนั้น การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมทางการเมืองให้เอื้อประโยชน์ต่อวิถีชีวิตทางการเมืองของพลเมือง หรือต่อระบอบการเมืองของประเทศ จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่ต้องอาศัยแรงขับเคลื่อนจากประชาชนเป็นหลัก แต่สำหรับวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยยังมีลักษณะไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยที่มีอยู่เดิมก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งได้แก่ ระบบอุปถัมภ์ ระบบศักดินานิยม และระบบอำนาจนิยม ยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ทำให้ประชาธิปไตยของไทยมีลักษณะอุปถัมภ์ อันนำไปสู่การช่วยเหลือค้ำจุนทางเศรษฐกิจและการเมืองในกลุ่มเครือญาติและพวกพ้อง เกิดปัญหาคอร์รัปชัน การซื้อสิทธิขายเสียง ความล้มเหลวในการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ตลอดจนปัญหาการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน (จรัส สุวรรณมาลา, ม.ป.ป., น.2; เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2550) ขณะเดียวกัน ประชาชนคนไทยโดยทั่วไปยังมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำ เพราะมีความเชื่อว่าการเมืองและการบริหารประเทศเป็นเรื่องของผู้นำ ดังนั้น ประชาชนจึงยอมรับในอำนาจนิยม คือ ตนเองไม่มีอำนาจหรือความสามารถทางการเมือง แต่บุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการเป็นบุคคลที่มีอำนาจและมีอิทธิพลบารมี (จรรุญ หยูทอง-แสงอุทัย, 2557)

4. ความไม่พร้อมของภาครัฐ

แม้ว่ารัฐธรรมนูญได้วางกรอบให้ภาครัฐทำหน้าที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน แต่ในทางปฏิบัติข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐยังคงเคยชินกับการทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา และไม่คุ้นชินกับการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย โดยเลือกที่จะตอบสนองต่อฝ่ายบริหารมากกว่าคำนึงถึงความต้องการของประชาชน อย่างเช่น เรื่องการเปิดเผยข้อมูลของภาครัฐ ก็ยังทำได้ไม่เต็มที่ทั่วถึง และทันการณ์ แม้ว่ามีกฎหมายรองรับแล้วก็ตาม นอกจากนี้ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐยังมีความรู้ความเข้าใจจำกัดในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน และยังขาดประสบการณ์และทักษะในกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งทำให้บทบาทในการส่งเสริมการเมืองภาคประชาชนของรัฐยังไม่สมบูรณ์เต็มที่ (ถวิลวดี บุรีกุล และสตีธร ธนานิธิโชติ, 2557, น. 376-377)

สำหรับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ซึ่งร่างโดยคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ที่มีนายมีชัย ฤชุพันธ์ เป็นประธาน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้จัดทำขึ้นภายใต้แนวคิดที่สำคัญ คือ 1) สิทธิของประชาชนต้องเกิดผลขึ้นจริง โดยประชาชนไม่ต้องต่อสู้หรือเรียกร้องอย่างที่เป็นอยู่ 2) ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และ 3) ทำให้การเมืองสุจริต และขจัดกาประพฤติผิดมิชอบให้หมดไป รวมทั้งมุ่งสร้างกลไกที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกป้องผลประโยชน์ และรับผิดชอบต่อความเจริญและการพัฒนาประเทศร่วมกัน (คณะอนุกรรมการ

ประชาสัมพันธ์และสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, 2559; รุ่งโรจน์ เพชรชบุรณิน, 2559) นอกจากนี้ ร่างรัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงอีกด้วย ซึ่งได้แก่ การเข้าชื่อเสนอกฎหมายตามหมวด 3 สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย และหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ การเข้าชื่อเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ การลงประชามติ และการเข้าชื่อของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะได้นำมาใช้หรือไม่ นั้น ก็ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของประชาชน ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ได้กำหนดให้วันอาทิตย์ที่ 7 สิงหาคม 2559 เป็นวันออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ โดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559 ก็ได้มีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการแล้ว

บทสรุปและข้อคิดเห็นของผู้ศึกษา

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยทางตรงสมัยใหม่ หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประชาชนคือผู้ขับเคลื่อน ประชาชนจำเป็นต้องเข้าไปมีบทบาทในเรื่องของบ้านเมืองมากขึ้น และมีรัฐเป็นผู้ขยายช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ คิด และตัดสินใจร่วมกัน โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกรอบกติกาที่จะนำไปสู่เป้าหมาย

แม้ว่ารัฐธรรมนูญที่ดีคือปัจจัยสำคัญในการสร้างรากฐานที่มั่นคงของการเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย แต่รัฐธรรมนูญก็เป็นเพียงกฎกติกา หากผู้ใช้ไม่เคารพกฎกติกา ไม่ยอมรับในความเสมอภาคของบุคคล ไม่วิพากษ์วิจารณ์บนพื้นฐานของเหตุผล และไม่มีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนร่วม การปกครองระบอบประชาธิปไตยย่อมไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น ประชาชนต้องมี “ความเป็นพลเมือง” เป็นผู้ที่ตระหนักรู้สิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง ในขณะที่นักการเมืองและผู้บริหารประเทศจะต้องใช้อำนาจที่ประชาชนมอบให้อย่างเป็นธรรม มีสำนึกรับผิดชอบต่อสาธารณะ และมีจริยธรรมทางการเมืองซึ่งต้องมีมาตรฐานที่สูงกว่าบุคคลทั่วไป เนื่องจากเป็นผู้ที่เข้ามาอาสาทำงานให้ประชาชนและประเทศชาติ ประสบการณ์การเมืองในอดีตได้สะท้อนให้เห็นแล้วว่าการเปลี่ยนแปลงโดยใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือเพียงอย่างเดียว ไม่ได้สร้างความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงและยั่งยืนให้เกิดขึ้นได้ การร่วมกันสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน จะเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างการเมืองที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาประเทศและสังคมไทยให้ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- เกரியงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2550). **วัฒนธรรมทางการเมือง อำนาจการเมืองและรัฐธรรมนูญ**. สืบค้น 1 เมษายน 2559 จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1154>
- คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์และสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (2559). **รัฐธรรมนูญฉบับใหม่**. สืบค้น 26 เมษายน 2559 จาก http://cdc.parliament.go.th/draftconstitution2/ewt_dl_link.php?nid=185&filename=index
- จรัส สุวรรณมาลา. (ม.ป.ป.). **วัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นในประเทศไทย**. สืบค้น 26 เมษายน 2559 จาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M7_121.pdf
- จรรยา หยูทอง-แสงอุทัย. (24 ธันวาคม 2557). วัฒนธรรมทางการเมือง (จบ). **ผู้จัดการออนไลน์**, สืบค้น 26 เมษายน 2559 จาก <http://www.manager.co.th/South/ViewNews.aspx?NewsID=9570000147864>
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. (ม.ป.ป.). **พัฒนาการการเมืองภาคประชาชน: บทสังเคราะห์และข้อสังเกตปรากฏการณ์ในสังคมการเมืองไทย**. สืบค้น 25 มีนาคม 2559 จาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M7_132.pdf
- ถวิลวดี บุรีกุล และสตีธร ธนานิธิโชติ. (2557). บทที่ 11 กว่าจะเป็นพลเมือง. ใน ถวิลวดี บุรีกุล และ สตีธร ธนานิธิโชติ (บรรณาธิการ), **แนวทางการปฏิรูปเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยรัฐธรรมนูญกลางแปลง** (น. 365-395). กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ประชาธิปไตยทางตรงสมัยใหม่**. (ม.ป.ป.). สืบค้น 19 เมษายน 2559 จาก http://www.teacher.ssru.ac.th/sanchai_ra/file.php/1/direct_democracy_word.pdf
- รุ่งโรจน์ เพชรระบูรณิน. (2559). **มีชัย' ย้ำร่าง รธน.ไม่ลดสิทธิประชาชน หวัง 'สภาองค์กรชุมชน' ขยายความเข้าใจเพื่อประโยชน์ชาติ**. สืบค้น 25 มีนาคม 2559 จาก <http://www.citizenthaipbs.net/node/7815>
- สันติ ตั้งรพีพากร. (3 กรกฎาคม 2551). วิวัฒนาการการเมืองภาคประชาชนของประเทศไทย (ว่าด้วยการเมืองภาคประชาชนและขบวนการการเมืองภาคประชาชน) (1). **ผู้จัดการรายวัน**, สืบค้น 25 มีนาคม 2559 จาก ฐานข้อมูล News Center
- อัญชลี พูลเต็ม. (2553). **หลักประชาธิปไตยตัวแทนกับทางปฏิบัติในกรณีประเทศไทย ศึกษาเฉพาะกรณีของรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร**. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รัฐศาสตร์, สาขาการปกครอง.